

late, aut restricte interpretatis, juxta conditionem privilegii, et observata propria illorum significatione, vel communi, vel saltem juridica, nisi specialis necessitas cogat aliquam impropriam admittere. Alia regula est, privilegium simpliciter favorabile extendendum esse; intelligenda vero est, salva verborum proprietate juxta materiam subjectam, vel usum jurisdictionis, ut dictum est. Item, procedit contra concedentem: nam respectu aliorum restringenda sunt verba, ut præjudicium aliorum caveatur. Alia regula est, privilegium simpliciter odiosum restringendum esse ut quam minimum operetur, ita ut nec privetur effectui, et ultra effectum præcise necessarium non extendatur. Est tamen intelligenda, tum ut restrictio sit respectu aliorum, non respectu concedentis; tum ut effectus sit adæquatus verbis in aliquo proprio sensu, juxta supra dicta; et plura videri possunt in Felin., in cap. *Postulasti*, de Rescript., num. 8 cum sequent.; et Dec., in cap. 2 de Rescript., et Bart., in l. *Beneficium*, ff. de Constitution. princip.

18. *De praxi observanda in privilegii interpretatione.*—Tandem ex dictis facile expediri potest quod secundo loco proposui, de modo seu praxi observanda in hac privilegii interpretatione. De qua re multa tradunt juristæ, præcipue Panormit. in cap. *Pervenit*, de Immunit. Eccles., et cap. *Licet*, de Censib., et toto titulo de Privil., quæ in summam redigit Sylvest., verb. *Privilegium*, a q. 3 et 9. Sed illi ad multa singularia descendunt, quæ ad nos non spectant. Solum ergo est generatim adnotandum, quando verba privilegii sunt satis clara, et certam habent significationem, nullam esse adhibendam interpretationem, sed tenorem et formam privilegii esse observandam, juxta cap. *Recipimus*, et cap. *Porro*, de Privil., et sumitur etiam ex l. *Ille aut ille*, ff. de Legat. 3. Quando vero verba sunt aliquo modo ambigua, tunc principaliter quærenda est, et omnibus modis conjectanda intentio concedentis, juxta cap. *Intelligentia*, et c. *In his*, de Verbor. signific., c. *Sedulo*, distinct. 38, cum similibus. Et ratio patet ex dictis, quia ex voluntate concedentis pendet tota virtus privilegii.

19. *Supplicatio est spectanda ad indagandam mentem concedentis.*—*Circumstantie diligenter attendende.*—*Unum privilegium per aliud interpretatur.*—*Princeps quando consulendus.*—Ad hanc autem conjecturam fa-

ciendam, imprimis est supplicatio spectanda: nam illi solet princeps conformari, cap. *Inter dilectos*, § *Cæteri*, de Fide instrum., ubi Felin. et alii, et leg. *Si præses*, ff. de Pœnis; et tradit Jason in l. *Gallus*, § *Idem*, ff. de Liber. et posth., lect. 1; Matienz., lib. 5 Recopil., tit. 2, l. 1, 4, Gloss. 2, num. 3; Gutier., l. 3 Quæst., pract. quæst. 17 et 18, num. 42 et 43. Deinde initium ipsius indulti attente considerandum est, quia juxta illud solent adjungi omnia subsequenda, ut sumitur ex l. ult., ff. de Hæred. inst., et notant Bart. in l. *Ambitiosa*, c. de Decretis ab ordine faciend., et Panorm. in cap. *Adversus*, de Immunit. Eccles., numero 2. Præterea spectanda est materia subjecta: nam ad illam solent verba accommodari, et præcipue spectandum est an sit materia ambitiosa, vel etiam periculosa, ex qua possit sumi occasio ad multiplicandas lites, vel peccata, ut verba coarctentur. Præterea circumstantiæ omnes causarum, et personarum diligenter attendendæ sunt: nam hæc omnia conferunt, tum ad significationem verborum, tum ad mentem principis intelligendam. Denique interdum possumus unum privilegium per aliud interpretari, et quod in uno defuerit ex alio complere, ut docet Bald. in c. *Auditis*, de Rescript., num. 4, et latius Jason. in l. *Triticum*, ff. de Verbor. oblig., n. 6. Quod si adhuc res sit dubia, et per receptam doctrinam probabiliter definiri non possit, consulendus est princeps, nisi sit aliquod periculum in mora; nam tunc prudenti arbitrio uti licebit; de quo videri potest Hostiens., lib. 5 Sum., t. de Privil., § *Quid operetur*.

CAPUT XXIX.

QUIBUS MODIS PRIVILEGIUM PER SE FINIATUR, SEU QUASI AB INTRINSECO AMITTATUR, ET SPECIALITER PER TEMPORIS LAPSUM.

1. *De mutatione privilegiorum.*—*Multiplex modus mutationis in privilegiis.*—Declaravimus omnia quæ circa substantiam, varietatem, causas et effectus privilegiorum opportuna visa sunt; reliquum est ut de illorum mutatione ac destructione dicamus. Constat enim privilegia, eo ipso quod jura humana sunt, mutabilia esse, et quantumvis aliqua perpetua dicantur, omnia posse aliquo modo aboleri ac destrui, ut supra, cap. 3 et 5, attigimus, et nunc exactius explicabimus. Non est autem hic modus mutationis unus tan-

tum, sed multiplex; cum enim privilegium sit humana lex, fere omnes modos mutationis recipit quos lex humana, de quibus ex professo, lib. 6, diximus. Nunc vero ex ibi dictis supponimus mutationem privilegii, instar physicae mutationis, circa rem præexistentem versari: ac proinde privilegium tunc mutari dicitur, quando fuit validum, et talis qualitatis, vel quantitatis, et postea substantiam vel proprietatem mutavit. Nam si contingat privilegium a principio esse nullum, vel impediri, aut suspendi, ne operetur, illa non erit mutatio privilegii, sed nullitas, vel irritatio, aut suspensio anticipata, de quibus et de causis earum, explicando causas et effectus privilegii, dictum est; hic ergo de propria mutatione tractamus.

2. *Mutatio propria duplex: partialis et totalis.*—*Varie mutationes totales.*—*Pura amissio.*—*Renuntiatio privilegii.*—*Revocatio, seu abrogatio.*—Quæ dividi potest primo in totalem et partialem; per priorem, totum privilegium, et totaliter, ac omnino extinguitur: per posteriorem autem non omnino, sed ex parte privilegium tollitur, unde generatim diminutio privilegii dici potest. Comparantur autem hæc duæ mutationes sicut privatio integra, quæ in termino semper est eadem, quia totum esse destruit; et partialis, quæ secundum varia accidentia fieri potest. Hoc autem non obstante, variæ sunt mutationes totales, seu destructiones privilegiorum, ex parte modorum seu causarum a quibus procedunt. Potest enim privilegium veluti corrumpi instar aliorum accidentium, vel rerum corruptibilium, aut quasi ab intrinseco et sponte sua, quam vocare possumus puram amissionem privilegii; aut per contrariam actionem, quæ esse potest, vel intrinseca ipsius privilegiati, quæ dici solet renuntiatio privilegii, vel alterius extrinseci agentis, et vocabitur revocatio seu abrogatio privilegii, et de his omnibus sigillatim dicendum est: de partialibus autem mutationibus non oportet specialiter dicere, quia in privilegiis non habet locum propria dispensatio, quia privilegium, ut tale est, non ponit vinculum quod per dispensationem relaxetur, sed potius ipsum privilegium solet vinculum relaxare. Et ideo non mutatur ex parte per dispensationem, sed per suspensionem, vel partialem revocationem, aut renuntiationem, et ideo, explicando integras mutationes, cum proportionem declarabuntur partiales.

3. *De pura amissione.*—*Desitio ex parte materiae.*—In hoc ergo capite dicere incipimus de pura cessatione privilegii. Multis autem contingit amitti privilegium absque actione ulla contrarii corrumpentis. Declaratur: nam hic corruptionis modus provenire solet ex defectu alicujus causæ conservantis; in privilegio autem plures causæ concurrunt, et ita, secundum modum causarum, possunt hi modi multiplicari. Ex his vero duo sunt certi, scilicet, ex parte formæ, seu qui ad illam reducitur, et ex parte causæ finalis; ex parte vero causæ efficientis res est controversa, et fortasse non necessaria, ut videbimus: nam de his tribus agemus. De desitione autem ex parte materiae, non oportebit dicere, quia duplex materia potest in privilegio considerari, una est materia circa quam, et mutatio quæ ratione illius provenire potest, reducitur ad causam formalem, vel finalem, ut explicabo; alia est materia subjectiva, ut est persona, vel res, quæ est subjectum privilegii, et de hac, quatenus privilegium desinere potest ad desitionem subjecti, satis dictum est supra circa divisionem privilegii in reale et personale.

4. *Amissio ex parte formæ.*—Primus ergo modus amissionis privilegii ex parte formæ sumitur, estque per temporis lapsum. Qui modus non habet locum in privilegio perpetuo, ut supra dixi: in privilegio autem temporali est clarus, et juri consentaneus, in cap. *De causis*, de Offic. deleg., et in l. 2 et 4, c. de Precib. imperator. offerend. Et ratio id convincit; nam privilegium temporale dicitur, quod ad definitum tempus conceditur; ergo necesse est finiri, finito termino, quia cessat (ut sic dicam) influxus causæ conservantis, scilicet, voluntas concedentis, quæ in privilegio inesse censetur tanquam in signo, et ideo solum durat, quando in privilegio significatur; vel certe (et fere in idem redit) quia a principio datum fuit sub illa conditione, ut illo tempore finiretur, et ita non fuit productum nisi cum illa duratione, et ita hic modus provenit ex parte formæ, quia limitata fuit ad tempus, vel expresse, vel æquivalenter, ut dicam, et ita fuit a principio imperfecta, et tandem cessavit. Neque in hoc occurrit difficultas, sed videri possunt supra dicta de privilegio temporali, et quæ in simili dixi tom. 5, tractando de suspensione ad tempus facta, et Panorm. ac doctores in c. *Cum accessissent*, de Const.

5. *Privilegium conditionale quomodo cessat.*

— Atque ad hunc modum reducitur amissio privilegii sub conditione concessi : nam cessante conditione, cessabit, ut sumitur ex Cov., 1 Variar., cap. 15 ; et Molina, tom. 2 de Justit., disp. 198. Ratio vero est, quia tale privilegium virtute continet, in concessione sua, temporis et durationis terminum præfinitum, non quidem fixum et certum, sed per comparisonem ad conditionem, scilicet, ut tamdiu duret quamdiu conditio duraverit ; talis voluntas concedentis per adjunctam conditionem significatur, et ideo solum confert privilegio durationem proportionatam : tale ergo privilegium ideo perditur, ablata conditione, quia finitum est tempus pro quo fuit concessum, et ita hic modus amissionis sub prædicto membro continetur. Ex ratione autem facta, constat necessarium esse ut conditio sit appositæ, non solum ad fieri, sed etiam ad conservationem privilegii. Certum est enim utroque modo adjungi posse, et positam tantum pro fieri non sufficere, ut ad mutationem ejus mutetur privilegium, quia tunc privilegium non pendet in conservari a conditione, sed tantum in fieri, seu non est conditionatum quoad perseverantiam, sed solum quoad productionem, et ideo impleta conditione in ipso fieri, postea manet privilegium omnino absolutum, et ideo non perditur mutata conditione. Exemplo res declaratur ; nam si Papa concedat alicui monasterio privilegium non solvendi decimas si Episcopus semel consenserit, et Episcopus semel consentiat, acquiritur privilegium, nec erit in potestate Episcopi revocare illud, quia illud non donavit, sed Papa ; et licet Episcopus postea dissentiat, non amittitur ; quia non fuit ejus consensus requisitus ut conditio perpetua, sed solum ad valorem concessionis ; secus vero esset si in privilegio diceretur : Quamdiu Episcopus consenserit ; vel si conditio poneretur, non ex parte privilegii, sed ex parte actus, seu usus ejus. Ut si diceretur : Concedimus tibi ut possis non solvere decimas, non resistente Episcopo, vel, ut possis concionari consentiente Episcopo : tunc enim cessaret privilegium, cessante conditione : tunc autem non omnino amitteretur privilegium in se, sed solum quoad usum pro illo actu : nam postea iterum consentiente Episcopo, posset quis uti tali privilegio ; quia conditio non fuit appositæ pro ipso privilegio in se, sed tantum pro usu. Et ideo modus conditionis ex tenore privilegii diligenter ponderandus est.

6. *Dictus modus amplius declaratur ex parte*

status. — Præterea ad hoc membrum reducuntur amissiones privilegiorum, quæ continentur per mutationem status, vel alicujus vinculi a quo talia privilegia pendebant tanquam a conditione necessaria, saltem virtuali, seu generali, et ideo desinunt esse desinente conditione, et ita omnia illa habent certum terminum durationis in concessione præfixum, non in particulari definitum, sed per comparisonem ad alium terminum, seu conditionem. Sic novitius religionis, dimisso habitu religionis, amittit privilegia quibus in probatione gaudebat, quia solum fuerunt concessa sub illa conditione, seu durante illo vivendi modo. Sic etiam religiosus, mutata professione, amittit privilegia prioris religionis, ut illius sunt, et a fortiori si possit transire a statu religioso ad non religiosum, vel per dispensationem, vel alio modo, amittit privilegia omnia religiosi, quia statui, seu ratione status potissime conceduntur, atque adeo dependentur ab illa conditione. Et eadem ratione familiaris religionis intra illam habitans, mutando habitationem, amittit privilegia quæ per religionem communicabantur quasi sub conditione illius unionis cum illa, juxta regulam traditam a Bald. in l. 4, c. de Episc. et cler., n. 5 : Quotiescumque, videlicet, unus gaudet privilegio propter unionem cum alio cui principaliter concessum est, et in quo solo ratio concessionis invenitur, tunc dissoluta unione, et a fortiori interveniente morte privilegiarii, consequenter amittere privilegium alterum vel alios quibus per talem communicationem privilegium conceditur. Fundamentum hujus regulæ est, quia respectu aliorum concessio illa est virtualiter conditionata et temporalis, scilicet, quamdiu ille vixerit, vel quamdiu duraverit umbra illius, vel conjunctio cum illo, ut sic dicam. Et hoc modo diximus, supra, aliquibus privilegiis gaudere uxorem ratione mariti, vivente illo, et filios vivente patre, quibus non gaudent mortuo patre, vel etiam vivente, si amisit privilegium. Hoc autem non est universale, ut ibi dixi, et ideo regula Baldi intelligenda est regulariter, seu ubi neque ex verbis privilegii, neque ex alio jure constat majorem fieri communicationem, ut ibidem explicuimus.

7. *An per unum actum amittatur privilegium.* — Tandem ad hunc primum modum amittendi privilegium pertinet ordinarium dubium : an privilegium amittatur per unum actum utendi illo. Quod attingit Navar. in

c. *Placuit*, de Pœnit., d. 6, n. 166 ; et Panorm. in c. 2 de Treug. et pace ; et ibi Felin. late ; et ex illis colligi videtur hæc regula : Odiosa privilegia quæ ad lites dantur, finiri per unum actum consummatum, favorabilia autem non amitti, etiam finito tali actu vel usu. Favet Bart. in l. ult., ff. de Const. princ., n. 6, dicens privilegium ad agendum in judicio durare durante judicio, et illo finito finiri ; aliique addunt privilegium ad excipiendum non ita finiri, sed esse perpetuum, et sumitur ex Gloss. in l. *Falso*, c. de Divers. rescrip., verb. *Pœmia*, ubi ait, privilegium ad excipiendum esse perpetuum. Latius tradit Panorm. in c. *Cum accessissent*, de Const., n. 6. Ratio autem esse videtur, quia privilegium ad agendum odiosum est, quia est contra alium ; ad excipiendum vero est favorabile, quia est ad propriam defensionem.

8. *Resolutio dubii.* — Sed dicendum censeo resolutionem propositi dubii non pendere, per se loquendo, ex eo quod privilegium sit favorabile vel odiosum, sed ex forma concessionis et vi verborum ejus. Nam si privilegium detur tantum ad unum actum, illo finito, finitur privilegium, sive sit in materia odiosa, sive favorabili, sive sit rescriptum ad litem, sive ad electionem, sive ad indulgentiam ; in quacumque enim materia potest tantum ad unum actum dari pro arbitrio concedentis. Unde propter eandem causam idem erit in rescripto ad lites, etiamsi sit ad excipiendum, quia etiam illud potest dari ad unum tantum actum ; quid enim repugnat ? E contrario vero, si privilegium detur indefinite ad aliquam speciem actuum, vel si detur per modum potestatis ad aliquid agendum absolute, ut ad eligendum confessorem, ad audiendas confessiones, etc., tale privilegium non finitur per unum actum, quia de se est universale, ut supra ostensum est ; imo de se perpetuum donec revocetur, si temporis limitatio in eo non addatur.

9. *Optima regula, ad dignoscendum an privilegium amittit suas vires, est forma concessionis.* — Hoc autem modo potest dari privilegium tam in materia odiosa quam in favorabili, quia hoc etiam pendet ex arbitrio concedentis, et consequenter in utraque materia non finitur privilegium per unum actum, nec per plures, nisi definiantur in ipso rescripto. Igitur materia favorabilis vel odiosa poterit deservire ad restringenda vel amplianda verba rescripti, et interpretandum dari ad hos vel illos actus seu effectus, juxta superius

VI.

dicta. Proxima vero et per se regula, est forma concessionis, an sit definita ad unum actum, vel ad certum numerum actuum, necne. Quod primo et præcipue ex verborum proprietate colligendum est : quando enim datur ad solum unum actum, addi solet, semel in vita, vel in morte, vel in anno, aut pro hac vice duntaxat, vel ad talem effectum, vel quidpiam simile. Quando vero hoc non additur, regulare est ut latius detur, nisi ex supplicatione facta, vel ex qualitate materiæ, vel aliis circumstantiis contrarium satis constet. Intellecta autem mente concedentis, scilicet, quod fuerit solum concedere privilegium ad unum actum, verissimum est illo facto extingui privilegium, et idem erit de duobus, et quolibet alio certo numero. Tunc autem dico modum hunc definiendi privilegii coincidere cum illo qui est per lapsum temporis in privilegio designati : nam licet ibi non determinetur certa mensura temporis absolute, designatur tamen quasi sub conditione, scilicet, statim ac fuerit actus perfectus. Interdum vero solet designari ut actus intra tale seu tantum tempus faciendus sit, et tunc finito tempore finitur privilegium, etiamsi actus factus non sit, quia sub illa conditione et mensura fuit datum, ut tradit Bart. supra, et procedit per se loquendo ; an vero limitandum hoc sit, quando per accidens impedimentum intercessit, ut voluit Jason. in l. 2, c. de Divers. rescrip., dicemus in sequentibus.

CAPUT XXX.

UTRUM, CESSANTE CAUSA FINALI PRIVILEGII, CESSET PRIVILEGIUM ET EXTINGUATUR.

1. *Causa finalis privilegii, quomodo in jure sit intelligenda.* — Secundus modus quo finitur privilegium quasi ab intrinseco est, cessante causa finali ejus, juxta regulam juris : *Cessante causa, cessat effectus*, c. *Cum cessante*, de Appellat., l. *Adigere*, § *Quamvis*, ff. de Jur. patronat. Sumitur autem hic causa finalis proprie et rigorose, prout a juristis distinguitur a causa impulsiva, quæ solum secundario et per occasionem movet ; causa autem finalis hic dicitur quæ est propria et principalis causa dans sufficientem rationem concedendi privilegium, atque ita reddens illud justum et honestum, ut sine illa tale non esset. Et sic explicata assertio communis est, ut constat ex Panorm., in cap. *Suggestum*, de Decim., num. 5, et in cap. *Reco-*

23